

Il rumantsch en la vitrina naziunala

Gianna Caviezel maina il post per translaziuns rumantschas en la Chanzlia federala

DA MARTIN CABALZAR/FMR

■ **Il rumantsch è dapi 1938 lingua naziunala e dapi 1996 lingua semi-uffiziala da la Confederaziun. Avant 10 onns ha la Chanzlia federala installà in post per translaziuns rumantschas. Quel è occupà actualmain da Gianna Caviezel, oriunda da Vrin.** Dapi che l'artitgel da lingua en la Constituziun federala e la lescha da linguas è en vigur vegnan las pli impurtantas leschas federala er translataadas e publicadas en rumantsch. La Chanzlia federala decida sunter avair consultà la chanzlia chantunala dal Grischun, tge decrets che vegnan translataads en rumantsch. Ils emprims documents legals ch'èn vegnids creads en rumantsch èn stads la Constituziun federala, il cudesch civil ed il cudesch penal sco era la lescha da linguas. Onn per onn vegn la collecziun dals documents da leschas en rumantsch cumplettaada cun 3 trais fin quatter leschas novas. Tut en tut datti actualmain radund 80 leschas che pon vegnir consultadas en rumantsch. Ultra da quai vegnan ils decrets existents actualisads cuntinuadamain. Pli enconuschenzas e derasadas en la publicità èn las explicaziuns tar votaziuns che vegnan repartidas a votantas e votants. La seleziun dals documents che vegnan translataads fa la Chanzlia federala sunter avair consultà la chanzlia chantunala ed ils uffizis federali interessads e quai tenor actualitad, impurtanza e relevanza per il Grischun e per la Rumantschia. L'ultim temp ha cunzunt l'elavuraziun e traducziun dals documents en connex cun Covid-19 gè emprima prioritad.

Rumantschas e Rumantschs pon s'adressar en tut ils tschintg idioms a las autoritads federalas. La resposta vegn dada en rumantsch grischun.

10 onns post da traducziun rumantscha

Per dar dumogn a questas novas incumbensas è vegnì creà avant gist 10 onns in post da coordinaziun per translaziuns rumantschas entaifer la Chanzlia federala. Cun *Corina Casanova* sco chanceliera federala fuva da lez temp ina magistrata rumantscha al timun. Ella ha promovì essenzialmain e decisivmain la preschientscha rumantscha entaifer l'amministraziun federala. Sco emprim translatur uffizial per la part rumantscha è vegnì tschernì da lezzas uras *Rico Valär*, il posteriur professer per lingua e cultura rumantscha a l'Universitad da Turitg.

Gianna Caviezel, la translatura rumantscha da la Chanzlia federala.

MAD

Sia successura è stada *Bettina Vital* e dapi trais onns è *Gianna Caviezel*, oriunda da Vrin, responsabla per las translaziuns rumantschas sin champ federal. La sociolinguista sursilvana è engaschada en in pensum parzial da 60 pertschient. Sia incumbensa è, ultra da la translaziun e da la coordinaziun, da cumplettar ed actualisar ensemen cun las terminologas e cun ils terminologs da lingua tudestga, franzosa e taliana la banca da datas TERMDAT. «Savens sa tracti er da crear novs plets, per exempel era en connex cun corona», di Gianna Caviezel. Gist per motivs d'unificaziun entaifer la Rumantschia sco er cun las autras linguas neolatinas talian e franzos sajan ins sa decidi en quest connex per «coronavirus» enstagl da «virus da corona» che fissi stà linguisticamain pli correct rumantsch, tradescha Caviezel. Las translaziuns vegnan adina verificadas, lectoradas e currigidas da pliras personas avant ch'ellas vegnan publicadas.

Meglierar la visibilitad dal rumantsch

En diversas intervenziuns parlamentaras e persunalas è era il cusseglier naziunal *Martin Candinas* s'engaschà repetidamain per meglierar la preschientscha e la visibilitad dal rumantsch en Chasa federala e da sensibilisar ils parlamentar per

ils basegns dal rumantsch. Per quest intent han ins er furmà ina gruppa parlamentara che s'inscuntra ina giada ad onn. En ils decurs dals ultims onns ha la Confederaziun elavurà differents documents sco la brochura «La Confederaziun en furma concisa» u material didattic en connex cun ils dretgs dals uffants che vegn mess a disposiziun gratuitamain a las scolas. Ultra da quai è vegnida translataada infurmaziun en rumantsch per duas exposiziuns «Istorgia da la Svizra» e «Puncts culminants dal Museum naziunal» a Turitg. Las explicaziuns da votaziun en rumantsch èn vegnidas cumplettaadas cun videos en lingua rumantscha. Era la preschientscha dal rumantsch sin las paginas d'internet è vegnida meglierada e cumplettaada. «Insumma para l'internet che vegn consultà adina dapli da remplazzar successivamain ils stampads» conferma Gianna Caviezel la tendenza ch'ins constatescha era en l'economia privata.

Ils Rumantschs stuessan far adiever dapli da la purschida

Metter a disposiziun documentaziun en lingua rumantscha è ina chausa, far adiever da quella in'otra. Sco quai ch'il vicechancelier *André Simonazzi* ha confermà envers la FMR vegn fatg adiever

Gianna Caviezel

Gianna Caviezel (27) è naschida e creschida si a Vrin cun in bab rumantsch ed ina mamma tudestga. Sco mattascha è ella stada cun ses geniturs e sia sora 14 stads ad alp. Ella ha fatg la matura bilingua a la Scuola chantunala a Cuira ed ha allura absolvi in studi da translaziun a l'Universitad da Geneva. En il rom da questa scolaziun ha Gianna Caviezel absolvi dus semesters a l'exteriur cun dimoras da studi a Manchester (USA) ed ad Aix-en-Provence (F). Sunter il bachelor en «communication multilingue» ha ella cuntinuà cun il master en sociolinguistica a l'Universitad da Berna. Sunter avair absolvi in praticum en il servetsch da translaziun da la Chanzlia federala è ella uss engaschada dapi trais onns sco responsabla dal post per translaziuns rumantschas en in pensum da 60 per-tschient. Ses hobbies en sport, excursiuns en muntogna e cuschinar.

fitg darar u insumma betg da tschertas purschidas sco il video da votaziuns. Per Gianna Caviezel èsi apparentamain uschia che bliers na san betg ch'i dat ina considerabla offerta da material tar la Confederaziun. Ed ella sincerescha envers la FMR: «En quest cas èsi er mia incumbensa da far dapli lavur da sensibilisaziun, vul dir da far attent la communitad rumantscha alla purschida ch'è avant maun e ch'è accessibla gratuitamain per tut las personas interessadas.» Singulas personas na veglian da far nagut cun il rumantsch grischun che vegn applitgà en las publicaziuns uffizialas da la Confederaziun, quai saja dentant ina fitg pitschna minoritad, accentuescha Caviezel. Ella emprovia alura da persvader ils sceptichers ch'i fiss absolutamain exagerà da vulair pretender da la Confederaziun da resguardar tschintg differents variantas idiomaticas per il rumantsch. Il motiv principal che la purschida rumantscha na vegn betg consultada pli savens è per regla il fatg ch'ìls Rumantschs èn bilings e domineschan savens meglier il tudestg ch'ìl rumantsch e consulteschan uschia automaticamain il tudestg senza gnanc pensar ch'ina tala purschida existiss er per rumantsch. Quai dettia anc blier da far, sincerescha Gianna Caviezel concludend.